

Александра ВУЛЕТИЋ
Историјски институт
Београд

СТАНОВНИЦИ ШАПЦА 1819. ГОДИНЕ*

Апстракт: У раду је представљен попис становника Шапца из 1819. године који се чува у Архиву Србије у Фонду Кнежева канцеларија. Овај документ представља један од најранијих извора за демографску историју Шапца у 19. веку и стога је значајан за проучавање не само историје становништва Шапца, већ и градског становништва у Србији 19. века.

Кључне речи: становништво, демографија, попис, порез.

Занимање за историју становништва Србије у 19. веку изазвало је и интересовање за објављивање историјских извора који садрже демографске податке из тог периода. Међу овим изворима највише су публиковане пописне књиге из 1862/63. године, као и спискови пореских обвезника (тефтери) који углавном потичу из четврте деценије претпрошлог столећа.

Међу публикованим изворима за демографску историју налазе се и они који се односе на становништво Шапца. Бранко Перуничкић је још 1967. године објавио попис становника ове вароши из 1862. године (*Попис житеља и њихове имовине у Шапцу 1862. године*, Годишњак Историјског архива у Шапцу, IV (1967), 255-336 и V (1967), 233-348). Виолета Нешковић је 2003. године објавила попис пореских обвезника из 1835. године (*Тештер пореских глава у вароши Шабац 1835. Порез*

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Од универзалних царстава ка националним државама. Друштвене и политичке промене у Србији и на Балкану* (Ев. бр. 177030).

митровскиј, Museum. Годишњак Народног музеја у Шапцу, бр. 4 (2003), 245-272). Занимљив је и пажње вредан покушај Владимира Стојанчевића да на основу *Протокола Шабачког магистрата* реконструише становништво Шапца за време Првог устанка (*О становништву и грађанима Шапца у време Првог устанка*, Годишњак Историјског архива у Шапцу, VIII (1970), 347-370).

Описаније кућа и фамилија у вароши Шабачкој за [1]819.то лето прегледато 12. априла [1]819. је један од првих спискова становника Шапца из 19. века. Овај документ се налази у саставу Фонда Кнежева канцеларија у Архиву Србије, бр. XXXVII-32. Оригинал документа садржи четири листа, а према архивистичкој забелешци на засебном листу, списак су сачинили Симо [Михајловић] Сломо и Јово Миоковић и послали га Јеврему Обреновићу у Београд. Јеврем Обреновић је у то време био кнез Шабачке нахије, Симо Сломо варошки кнез, а Јован Миоковић секретар Јеврема Обреновића.¹ С обзиром на то да је, као и већина сличних спискова становништва, настао у циљу евидентирања пореских обвезника, овај документ садржи попис становника Шапца који су подлежали плаћању пореза.

Спискови пореских обвезника су од завршетка Другог српског устанка састављани по кнежинама и нахијама, а потом су слати кнезу и Народној канцеларији. У пролеће 1818. године нахијске и кнежинске старешине добиле су задатак да саставе спискове у којима ће број домова и број харачких лица бити назначен за свако насељено место. Иста процедура поновљена је и у пролеће 1819. године. На основу добијених спискова састављан је уписни или пописни протокол. Ове протоколе, који садрже имена свих села и вароши у Србији са бројем домова и харачких глава, објавио је Мита Петровић у делу *Финансије и установе обновљене Србије до 1842.* За све нахије је наведен број домова и број харачких глава, изузев за Шабачку, за коју је наведен само број домова. Разлог томе била је чињеница да Шабачка нахија све до 1829. године харач није плаћала Београдском, већ Босанском пашалуку.²

Из поменутих протокола видимо да је Шабац 1818. године имао 186 домова.³ Занимљиво је да Мита Петровић у протоколу за 1819. годину

¹ Владимир Стојанчевић, *Шабац и Шабачка нахија за време владе кнеза Милоша 1815 – 1839.* у: Шабац у прошлости, II, Београд 1980, 91-92; Даница Дојчиловић, *Јеврем Обреновић 1790-1856,* Годишњак Историјског архива у Шапцу 22 (1988), 189-197, 264.

² Мита Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије до 1842,* II, Београд 1898, 446.

³ *Исто*, 477.

не наводи Шабац, иако су наведена сва остала места у саставу Посавске нахије. Тај податак – број домова у Шапцу, садржан је у поменутом попису из 1819. године.

Податке из овог документа у литератури су већ користили Михаило Гавриловић и Даница Милић, који су у својим радовима навели број кућа и породица у Шапцу 1819. године.⁴ Међутим, попис становника Шапца из 1819. године значајан је и за осветљавање других аспеката демографске структуре Шапца крајем друге деценије 19. века. Анализа имена и презимена шабачких житеља осветљава и социјалну структуру вароши, као и миграциона кретања тога времена. Нешто мање од половине становника у овом списку има породично презиме; међу њима су и презимена која се појављују и у каснијим списковима становника Шапца, као и другим историјским изворима – Нинић, Тркић, Топузовић, Романовић итд. Остали житељи Шапца су уз своја имена као атрибутив имали занате којима су се бавили или надимке (презимена) изведене по месту порекла. Тако је за скоро четвртину Шапчана наведено њихово занимање – сапунџија, терзија, абација итд. Најбројније су биле екмеџије – њих седморица, потом чаругџије, којих је било шест, туфегџије – пет и тд. Занимљив је и увид у надимке (презимена) који су указивали на место порекла. Тако је, на пример, уз имена шесторице Шапчана писало – Бугарин⁵, четворице – Сремац, а укупно десеторица становника Шапца пореклом су били из Јадра и Лознице. Учесталост наведених надимака, односно презимена изведених из места порекла, говори о миграционим струјама које су почетком 19. века биле усмерене ка Шапцу. Поред ових, забележени су и надимици Зворничанин (три пута), Сарајлија, Мостарлија, Ерцеговац, Прекодринац, као и она која указују на дошљаке из околних села – Накучанац, Кривајац, Маовац и сл.

Занимљиво је и поређење пописа шабачких житеља из 1819. са подацима које о становништву Шапца из времена Првог устанка пружа *Протокол Шабачког магистрата*⁶ као и *Тефтер* из 1835. године. Поређењем ових извора видимо да се поједине личности помињу у два, а неке и у сва

⁴ Михаило Гавриловић, *Милош Обреновић*, II, Београд 1909, 254; Даница Милић, *Један век привредне историје Шапца (1815 – 1914)* у: Шабац у прошлости, III, Шабац 1980, 8.

⁵ Термин *Бугарин* се у то време односио на досељенике из области Османског царства, од којих је највећи део био из данашње јужне Србије и Македоније.

⁶ Поред помињаног рада Владимира Стојанчевића треба видети и најновије издање *Протокола: Протокол и Регистар Шабачког магистрата од 1808. до 1812. године*, приредио Радомир Ј. Поповић, Београд 2010.

три пописа. Такође, неки појединци који се 1819. године појављују као грађани Шапца у време Првог устанка су се водили као становници неких других места. Пажљивим ишчитавањем и поређењем ових пописа могуће је, дакле, у великој мери реконструисати миграциона кретања и формирање становништва Шапца током прве половине 19. века.

Документ је приређен у складу са савременим правописом и ортографијом. Реч *число* замењена је речју *број*. Професионална припадност, која је у великом броју случајева наведена уместо презимена, писана је малим почетним словом. Слово *ћ* је у неколико примера транскрибовано као *ћ* (дунђер - дунђер). Слово *ч* на крају презимена транскрибовано је као *ћ* (Митрович – Митровић). Слово *е* на почетку речи транскрибовано је као *је* (Ешкерчић – Јешкерчић). Слово *ц* транскрибовано је као *шт* (шап – штап). У речима *калпакција*, *туфекција*, *екмекција* и сл. извршили смо једначење сугласника по звучности: *калпакција* – *калпагција*; *туфекција* – *туфегција*, *екмекција* – *екмегција*. Реч *тувекција* такође је транскрибована као *туфегција*. Уместо ознаке *detto* која се користи за понављање речи, унета је одговарајућа реч у угластим заградама.

У текст нису унети зборови породица које је писар бележио на крају сваке странице, пошто се на крају документа појављује њихов укупни збир (*сума фамилија*).

Описаније кућа и фамилија у вароши Шабачкој за [1]819-то лето, прегледато 12. априла [1]819.

Број кућа	Име домаћина	Име укућанина	Број фамилија
	Симо Сломо		1
	Никола Реновац		-
	Паво сапунција		1
	Тодор Капица		-
5.	Мали Богдан		1
	+ Господарев конак		-
	Танацко Бугарин		1
	Панто абација		1
	Поп Ријо		1
10.	Тома Зворничанин		1

Становници Шапца 1819. године

Број кућа	Име домаћина	Име укућанина	Број фамилија
	Синђа удовица	{Станиша Лозничанин	1
	Стајка удовица	{Милко Бугарин	1
	Јевга Чотра	{Паво чаругџија	2
	Гаја Брдар		1
15.	+ Јована удовица		-
	Јован Накарица		1
	Сава Дугачки		1
	Крста Белић		1
	Алекса Нинић		1
20.	Маго терзија		1
	Давид Витомировић	{Мићо Цакар	2
	Сава калпаџија		1
	Јован Романовић		1
	Цветин туфегџија		1
25.	Јован Кулаш		1
	Тешо владичин	{Димитрија Београдлија	2
	{ Јова Михаић и { Никола Топал	} ортаци у кући	2
	Исаило ћурчија	{Новак Савић	2
	Теодор Шупљи Штап		1
30.	Максим Сремац		1
	Никола колар		1
	Јован Џонлић		1
	Новак Роб		1
	Гајо екмеџија		-
35.	Митар Табанац		1
	Тома Петраш		1
	Манојло Еро		1
	Марко Бабић		-
	Дамјан екмеџија		1
40.	Малур екмеџија		1
	Драгић и Зарија, браћа		1
	Никола Коврљ		-

Број кућа	Име домаћина	Име укућанина	Број фамилија
	Станиша Матић		1
	Јован Поповић		1
45.	Илија Трифуновић		1
	Јован Ашковић		1
	Јован Вековић		1
	Остоја Митровић		1
	Стефан Поповић		1
50.	Васо Сремац		1
	Марко Сремац		1
	Танацко, удовичин син, нежењен		-
	Јован Гога		1
	Митар Јадранин		1
55.	+ Јела удовица		-
	+ Аница удовица		-
	Спасоје Бабић		1
	+ Вујадин Чолић, вођа своје слепе жене		-
	Милутин Грујић		-
60.	Јован Петровић		1
	Мирко Адамовић, чаругџија		-
	Илија Влауца		1
	Васо Сремац		1
	+ Баба Стана, удовица		-
65.	Лазо чаругџија		1
	+ Јока удовица		-
	Мићо Мутапџић		1
	Милован рабација		1
	+ Милица удовица		-
70.	+ Мила удовица		-
	+ Спасенија удовица	{Дамјан Јовановић	1 [дописано]

Становници Шапца 1819. године

Број кућа	Име домаћина	Име укућанина	Број фамилија
	Иван бирташ		1
	Андрија ћата		1
	+ Ружица удовица		1
75.	+ Љубица удовица		1 [прецртано]
	Крста Прекодринац		-
	Максим ћурчија		1
	{ Тома Тинтилин и { Јанко Чола	} ортаци у кући	2
	+ Живана удовица		-
80.	Поп Симо		1
	Лазо кујунџија		1
	Живко бардаџија	} у кућама господаревим	4
	{ Илија Недељковић и { Стефан Георгијевић		
	Јован Миоковић		
85.	Ненад Тркић	{ Тешо Лигановић } { Величко Бугарин }	3
	Новак Шобић		1
	Стефан Јадранин		1
	Ђуко Јадранин		1
	Алимпје Јадранин	} Петар, његов слуга, ожењен	2
90.	{ Јован Крајинић { Марко [Крајинић]	} ортаци на једном плацу и браћа у две кућице	2
	Станоје Шоша		1
	Јован Тркић	{ Паво Радомировић	2
	+ Милица удовица		-
	Стефан Чарко		1
95.	+ Ружа удовица		-
	+ Станка удовица	{ Крста Симић	1
	+ Конак архиепископски		-
	+ Стајка удовица		-

Александра Вулегић

Број кућа	Име домаћина	Име укућанина	Број фамилија
	Стефан туфегџија		1
100.	Илија Маовац		1
	Јован кујунџија		1
	Џвија Лозничанин		1
	Пајо Јовановић		1
	+ Стајка удовица		-
105.	Андрија колар		1
	Трифун Јадранин	{Стефан екмеџија	2
	Марко Бјељинац		1
	Лазар Кушак	{Илија Станић	2
	Јоксо Кривајац	{Милан Гога	2
110.	Милисав екмеџија		-
	Јован Ногић		1
	Марко Аџин синовац		1
	Зарија Симић	{Глишо Попов	1
	Симо налбанта		-
115.	Живко Матић		1
	+ Стана удовица		-
	Живан Гашић		1
	+ Дмитра удовица / протиница		-
	Никола и Мила, ортаци у кући		2
120.	Марко Брко, туфегџија		1
	Рако Шпанић		1
	Георгија чаругџија		1
	+ Марија удовица		-
	Бојо Антонић	{Јанко Ромић	2
125.	Јован Остојић		1
	Петар кујунџија		1
	+ Марија удовица		-

Становници Шапца 1819. године

Број кућа	Име домаћина	Име укућанина	Број фамилија
	Димитриј Цимо		1
	+ Школски дом		1
130.	Милица удовица		-
	Петронија Шкодра		1
	Мића Јешкерчић		1
	Митар Посечењак		1
	Каралазаница удовица	{Мијаило Ђошин	1
135.	Павле Лозница		1
	Анђа удовица	{Георгиј Бугарин	1
	Димитриј Андесилић	{Стефан Плеан	2
	{ Милован кујунџија Госпава удовица	} ортаци у кући	1
	Јован Куртеш		1
140.	+ Даница удовица		-
	Паво Лозничанин		1
	Ранко Топузовић		1
	Димитриј Рашић	{Јефта туфегџија	2
	Георгиј Леонтић		1
145.	Петар Благојевић		1
	Симо Јегуља		1
	+ Јован Каончевић		-
	Радојко и Мијаило – ортаци у кући		2
	Милован Јарић		1
150.	Паво Рекалија		1
	Ристо Кнегинић		1
	Марко Цинцар		1
	Паво Ера	{Иван слуга његов, ожењен	2
	Илија Марковић		1
155.	{Бајо Филиповић Панто Бабић	} ортаци у кући	2

Број кућа	Име домаћина	Име укућанина	Број фамилија
	Јованка удовица	{Лођин ⁷ с оцем	1
	Јован Ваљевац		1
	Јоцо Миличанац		1
	Мина екмегџија		-
160.	Јанко ковач		1
	Стефан Бугарин		1
	Васо чаругџија		-
	Живан Нишевић		1
	+ Ружица удовица		-
165.	Сава туфегџија		1
	Радосав терџија		1
	Мића дунђер		1
	Лука ћурчија		1
	Весо дунђер		-
170.	Стефан Симић		1
	Јоксим сарач		-
	Живко калпагџија		1
	Илија.. Поп Невоља		1
	Петар колар		-
175.	+ Дока удовица		-
	Арсо Петровић		1
	Живан Гусак		1
	Стефан Уљез		1
	Станко механџија		-
180.	Илија Бугарин		1
	Никола Нишевић		-
	Јеремија екмегџија	{седи у Београду а жена овди	1
	Марко Спирга		1

⁷ У Тефтеру из 1835. помиње се Лођин Банковић, в. В. Нешковић, *нав. дело*, 255.

Становници Шапца 1819. године

Број кућа	Име домаћина	Име укућанина	Број фамилија
	Петар колар		1
185.	Аксентије Плавшић		1
	Петар ковач		1
	Паун ковач		1
	Маринко ковач		1
	Симо Степановић		1
190.	Драгојло Андрић		1
	+ Роса удовица		-
	{ Димитриј Накућанац { Живко [Накућанац]	} ортаци у кући	1
	Ранко Баталажанин		1
	Вид кујунџија		1
195.	Коста Жвакић		1
	+ Марија удовица		-
	{ Глишо Поповић { Јован Ерцеговац	} у кући Радомировића	2
	Грујо Јовановић		
	Тома Лигановић	{Ристо Сарајлија	2
200.	Стефан, кнез варошки		-
	Паунко ковач		1
	Јован Лигановић	{у кући Штитарчевој	1
	Стефан Зворничанин	{Никола Папазоглија	1
	Милосав Трифуновић		1
205.	Ђено Реновчев		1
	Максим чаругџија		1
	+ Марија, удовица Трифунова		-
	Јованче мезулџија	{Панто	2
	{ Поп Јанко и { Никола Јагула	} ортаци у кући	2
210.	Мића Тркић		2
	+ Марија Лукина		-

Александра Вулећ

Број кућа	Име домаћина	Име укућанина	Број фамилија
	Дамјан Јевтић		1
	Софија, удовица Годорова		-
	Панто Романовић	{Крста Станчевић	2
215.	Ђорђевић Јанковић		1
	Мито папуција		1
	Петар Лозница	{Филип Зворничанин	2
	{ Јанко Румба { Макивија	} ортаци у кући	2
	Јевто Поповић		-
	Илија Мостарлија		1
221.	Јелена Николина		-
Сума фамилија			201

Aleksandra Vuletić

INHABITANTS OF ŠABAC IN 1819.

Summary

The article presents a list of inhabitants of the town of Šabac in 1819. It was created by local civil servants and consigned to Jevrem Obrenović, a head of the Šabac county. Like similar lists from the same period, it contains only the names of the tax payers. Along with the number of households in Šabac in 1819, the list provides information about social and professional structure of the town, as well as information about migration flows to the town.

Key Words: inhabitants, demography, the list, tax.

Чланак примљен: 06. 05. 2011.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 27. 06. 2011.